

Aikamatkalla antiikin Roomassa

■ PAULIINA RAENTO

Alberto Angela: *Päivä antiikin Roomassa*. Suom. Terhi Havila. Art House 2011.

Aamu domuksessa, rikkaan roomalaisen asuintalossa, käynnistyy aamun sarastaessa. Orjat nousevat makuusijoiltaan käytäviltä, kun herrasväki vielä nukkuu villalla ja höyhenillä pehmustetuissa vuoteissaan. Aurinko valaisee tilavan talon, joka on sisustettu muodikkaasti. Suihkulähdettä koristaa taideveistos, ja arvoesineet on aseteltu vieraiden nähtäväksi. Huonekalut ovat harvassa, mutta mosaiikkia ja seinämaalauksia ja kankaita on sitäkin enemmän. Paksut verhot ja kavat tiloja sekä suojaavat tuulelta, paahteelta, pölyltä ja katseilta. Nykyajassa elävän tarkkailijan huo-

mio kiinnittyy kaappeihin, jotka ovat roomalainen uutuus huonekalujen historiassa.

Aamutoimet vievät aikaa, koska isäntä ja emäntä koristautuvat huolellisesti. Hyvä ensivaikutelma ja ulkonäkö tukevat sosiaalista asemaa, joka roomalaisessa yhteiskunnassa on hyvin tärkeä. Ihoa hoidetaan hunajalla, voilla, härän sappinsteellä, soodalla ja kasviuutteilla, jotta se olisi heleä, vaalea ja finnitön. Tuotevalikoima on kuitenkin yhä rajallinen niin, että välttämättömänä pidetty karvanpoisto sattuu. Huolitelu meikki syntyy mustekalan musteella, lyijymönjällä ja sinooperilla. Lopputuloksen viimeistelee kauneuspilkku – siis tekoluomi, jonka paikka valitaan sen mukaan, mitä halutaan viestittää. Viestimiseen käytetään myös eleitä, koruja ja kampuksia. Isäntä peittää alkavan kaljunsaa kalliilla tuontiperuukilla, jonka sävy sopii rouvan pröystäilevän hiuslaitteen sävyyn. Sen tyyli puolestaan jäljittelee keisarin vaimon kampausta. Sinistä ja oranssia on kuitenkin vältettävä, koska ne yhdistetään kevytkenkäisiin naisiin.

Myös vaatteiden leikkaukset, materiaalit ja värit erottavat paremman väen rahvaasta ja ylimystön kastit toisistaan. Tooga on miesten vaate, joka naisen yllä paljastaa aviorikostuomion tai mainostaa kaupallista seksiä. Naiset pukeutuvat palleen, jonka materiaaleina arvostetaan laadukasta puuvillaa ja silkkiä. Kalleimpiin väreihin ja tuoksuihin on kuitenkin varaa vain harvoilla. Mieltymys silkkiin huolestuttaa valtakunnan johtajia, koska tuontitavaralla kuormattujen karavaanien kauttakulkumaksut vahvistavat Rooman vihollisten, parthialaisten, taloutta. Kun

silkkiäistoukat myöhemmin saadaan Konstantinopoliin saakka, yhtenäinen Rooma on jo lyöty ja hyödyn korjaa keisari Justinianuksen hallitsema Bysantti (Itä-Rooma).

Kun domuksen isäntä ottaa vastaan suojattejaan ja liikekumppaneitaan myöhempien aikojen kummisedän tapaan, kaupungilla on alkamassa päivittäisiä asioita toimittavien orjien ruuhka-aika. Ruuhkat vaihtelevat vuodenaikojen mukaan, ja muutenkin aika on antiikin Roomassa joustava käsite. Täsmällisyys on vaikeaa, koska liikenne etenee hitaasti katujen tunkoksessa ja melussa. Katunäkymää hallitsevat insulat, korttelin kokoiset vuokratasarit, joita puolen-toista miljoonan asukkaan kaupungissa on arviolta 46 000. Valtakuntaa hallitseva keisari Trajanus on rajoittanut rakennusten enimmäiskorkeuden 18 metriin, mutta määräksi rikotaan yleisesti, siksi talot sortuvat asukkaidensa niskaan. Turvallisinta on väljissä alakerroksissa, joissa sijaitsee kauppoja, käsityöläisten pajoja sekä pikkuvirkamiesten, upseerien ja kauppiaiden koteja. Talojen sosiaalinen rakenne on eriytynyt varallisuuden mukaan kerroksittain niin, että köyhälistö on ahtaunut katotohuoneistoihin. Ylös kiipeäminen on vaivalloista, huoneistoihin sataa sisään ja niihin jäädään loukkuun tulipalon sattuessa. Rappukäytävä tukkiutuu, kun ihmiset jäävät lukemaan kasarmin juoru- ja ilmoituspalstaa: seinälle maalattuja graffiteja, herjoja ja mainoksia.

Ruuhkan sosioekonominen koostumus muuttuu, kun herrasväki lähtee domuksistaan. Kaupungilla hoidetaan asioita, jotka nykyaikana useimmiten rajataan kodin

piiriin. Roomalainen peseytyy päivittäin kylpylässä, joka on tärkeä tapaamispaikka. Myös julkisissa käymälöissä käydään hoitamassa liikeasioita ja kuulemassa tärkeitä juoruja ja huhuja. Käymäläjätteet toimitetaan pesuloiden, viljelijöiden ja parkkarien käyttöön. Syvästi uskonnolliset ja taikauskoiiset roomalaiset näyttävät myös tempelissä ja uhrauspaikalla. Forum Romanum ja muut aukiot toimivat kaupungin ”sanomalehtenä” ja ”sosiaalisena kellona”. Mikäli aikaa jää, piipahdetaan seuraamassa oikeudenkäyntejä, joita pidetään hyvänä viihteenä. Suosittuja ovat myös Colosseumin kilvanajot, gladiaattoritaistelut ja niihin liittyvä vedonlyönti, joka on avointa rahapelaamista koskevista kielloista huolimatta. Myöhemmin on paljastunut, että Colosseumin eläintaistelut verottivat villieläinkantaa Euroopassa ja sen lähialueilla niin, että jotkin lajit hävisivät kokonaan.

Kaupankäynti Trajanuksen ajan Roomassa on miesten puuhaa. Nainen myyntikojussa on usein leski, joka on asemansa vahvistukseksi tuonut mukanaan rotevan miesorjan. Rooman kadut eivät ole eriytyneet ammattikunnittain, kuten keskiajan käsityöläis- ja kauppiaskaupungeissa, mutta vihannestori ja karjatori jakautuvat lohkoihin myyntiartikkeleiden perusteella. Liikenteen solmukohdassa sijaitsevat markkinapaikat todistavat imperiumin ja sen kauppaverkostojen laajuudesta. Esimerkiksi neilikka, kurkuma, pippuri, kaneli ja monet muut mausteet tuodaan Aasiasta. Yrttejä ja mausteita käytetään paljon, koska ne peittävät lihan ja kalan pilaantumisen ensi merkit. Ruokavaliassa tärkeät öljy ja viini kulkevat amforissa,

jotka ovat aikansa ongelmajätettä. Vuosien saatossa siitä kasataan nyky-Rooman maisemassa erottuva Monte Testaccio -kukkula, jonka nimi viittaa keraamisiin sirpaleisiin. Suurkaupungin elintarvikehuolto on täysin riippuvainen viljavista maakunnista, joista monet sijaitsevat valloitetuilla alueilla ja ovat poliittisesti epävakaita. Yhteiskuntarauhan takaamiseksi kansalle jaetaan ilmaisia elintarvikkeita ja villaa. Arviolta kolmannes kaupungin asukkaista on ruoanjakelun piirissä.

Valoisian ajan päättyessä hienosto kokoontuu illallisille, jotka ovat sosiaalisesti ja poliittisesti tärkeitä spektaakkeleja. Pitokulttuuri havainnollistaa roomalaisten tarvetta verkottua ja tehdä vaikutus. Ennen aterian alkua hovimestariorja kuuluttaa vieraiden nimet ja tittelet, jolloin selviää kenet iltaa isännöivä senaattori on sijoittanut arvokkaimille paikoille. Toinen toistaan näyttävämpien ruokalajien esittely on osa ohjelmaa, johon kuuluu myös arpajaisia ja musiikkia. Kyljellään makaaville, kuuluvasti röyhtäileville vieraille tarjoillaan merisiilillä täytettyjä emakonnisia, flamingo- ja papukaijapaistia ja kamelinjalkaa. Vähintään seitsemän ruokalajin nauttiminen yhtä monen tunnin aikana korostaa juhlijoiden etäisyyttä kansasta, joka syö vähän, vaatimattomasti ja nopeasti. Illan päättää maljanjuontikilpailu, jonka jäljiltä kaikki ovat humalassa.

Ylensyöneiden päivällisvieraiden kömpiessä yöpuulle orjat siivoavat lattialle heitettyjä ruoantähteitä. Samoihin aikoihin käynnistyy Rooman vilkas yöelämä tavernoissa, bordelleissa ja peliluolissa.

Pimeillä kaduilla humalainen juhlija on turvaton kaupungissa, jossa elää massoittain epätoivoisia ihmisiä kurjuusrajan alapuolella. Pääkaduilla liikenne jatkuu läpi vuorokauden, sillä kauppohen ja torien varastoja täydennetään sekä kylpylöitä ja käymälöitä siivotaan öisin. Likaisimman ja vaarallisimman työn tekevät valtion omistamat ja yksityiset orjat, jotka pitävät roomalaisen yhteiskunnan liikkeessä.

Paleontologi, toimittaja ja tietokirjailija Alberto Angela kuvaa mehevästi erään tiistain tapahtumia kotikaupungissaan Roomassa ”1892 vuotta sitten”, keisari Trajanuksen valtakaudella. Aamusta iltaan etenevä kertomus on parhaimmillaan, kun kirjoittaja esittelee vauraan väestön arkea ja mieltymyksiä tutkittuun arkeologiseen ja historialliseen tietoon nojaten. Yksityiskohdat yhdistetään vallitsevaan yhteiskuntajärjestelmään, mutta yleistyksiset ovat paikoitellen karkeita ja tulkinnat suppeita. Vainkutelmaa vahvistaa kirjoittajan taitava ja ”meidät kaikki” omaan hämmästelyynsä osallistava tyyli, joka rajoittaa lukijan mielikuvitusta sekä saattaa ärsyttää. Teos on epätasainen, mutta yleissivistävä ja viihdyttävä. Terhi Havilan suomenos italiantielisestä alkuteoksesta on ammattitaitoinen ja sen latinankielistä terminologiaa valloittavat kääntäjän huomautukset ovat paikallaan.

**Kirjoittaja on Pelitoiminnan tutkimus-
säätiön tutkimusjohtaja.**